

Assesing the economic performance of industries on the regional level through business accounting analysis

Posuzování ekonomické výkonnosti průmyslových odvětví regionů na základě analýz podnikového účetnictví

Václav NOVÁK

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, vaclavn@email.cz

Abstract

Compared to the era of the centrally planned economy information about industry and its branches on regional level is completely inadequate. The market environment is incomparably more complex mechanism primarily measured by the number of economic entities. In no small measure also plays a role the attitude of Czech Statistical Office, which resigned on detailed monitoring of the basic economic indicators in the sectors of economy and its sub-branches on the regional and district level. This article builds on regional studies focusing on analysing of financial indicators of industrial enterprises which were published by Centre for Regional Development of Masaryk University in the last 8 years. Used methods are based on analysing of publicly available balance sheets and profit and loss statements of individual entities. For the geographic analysis of financial indicators is necessary theoretical foundation and the study of literature on business accounting.

Keywords: industry, bussiness accounting, economic indicators, the Vysočina Region

Klíčová slova: průmysl, podnikové účetnictví, ekonomické ukazatele, kraj Vysočina

Podnikové účetnictví v České republice, koncipované pro tržní ekonomiku a platné od 1.1.1993, je založeno na tradicích naší země a současně akceptuje obecně uznávané obecné zásady (tzv. obecné účetní prostředí), direktivy Evropské unie, mezinárodní účetní standardy a přejímá některé prvky účetnictví ze zemí kontinentální Evropy (zejména Francie a SRN). Základní funkcí firemního účetnictví je podávat informace o ekonomické situaci daného subjektu. Podnikové účetnictví poskytuje reálné informace o majetkové a finanční situaci firmy k určitému datu (rozvaha), o reprodukci majetku firmy za určité časové období (výkaz zisku a ztráty).

Z vysokoškolských pracovišť se problematikou měření výkonnosti a tržní hodnoty firem nejvíce zabývá katedra podnikové ekonomiky Vysoké školy ekonomické v Praze, která v této oblasti řešila řadu grantových projektů a vyniká publikační aktivitou (např. Neumaierová 2002, Kislingerová 2008 a další). Žádné z nich se však nezabývá hodnocením průmyslových odvětví na nižší než celorepublikové úrovni. Snad jedinými analýzami výkonnosti průmyslových odvětví na úrovni města jsou výzkumné zprávy Centra pro regionální rozvoj týkající se Brna (Toušek, Palcrová, Řeřicha 2004) a na krajské úrovni týkající se kraje Vysočina (Toušek, Řeřicha, Řeřicha 2007 nebo Konečný, Osman 2009).

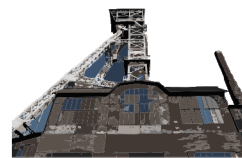
Finanční ukazatele o hospodaření firem získává Český statistický úřad (ČSÚ) pomocí vyplněných statistických výkazů P 4-01 a P 5-01. Na základě těchto výkazů zpracovává ČSÚ analýzu „Ekonomické výsledky

průmyslu ČR“ (pouze kumulovaná data bez textového komentáře), dotýkající se problematiky průmyslu a jeho hospodářských výsledků. Obsahuje výsledky zpracování ročního statistického šetření v ekonomických subjektech s převahou průmyslovou činností. Poslední vydaná publikace ČSÚ z července 2009 zahrnuje výsledky o hospodaření průmyslu a jeho odvětví za roky 2004 až 2007. Údaje jsou však vedeny pouze za celou ČR.

Přestože data uvedená ve výkazech podléhají utajení podle zákona o ochraně individuálních údajů, je většina z nich veřejnosti k dispozici, neboť jsou součástí účetních závěrek jednotlivých ekonomických subjektů. Podle Obchodního zákoníku z roku 1991 i Velké novely Obchodního zákoníku z roku 2000 jsou tyto údaje přístupné veřejnosti a jsou dostupné na krajských soudech i internetové verzi Obchodního rejstříku, jehož součástí je Sběrka listin, do které jsou účetní závěrky vkládány. Obchodní rejstřík spravuje Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

Účetní závěrky skládající se z rozvahy a výkazu zisku a ztráty umožňují podrobně analyzovat hospodaření nejen jednotlivých firem, ale také celých odvětví podle územních jednotek (měst, okresů či krajů).

Pro účely příspěvku byly u průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina hodnoceny základní ekonomické ukazatele, které jsou součástí každého výkazu zisku a ztrát – tržby za prodej vlastních výrobků a služeb, účetní přidaná hodnota a zisk po zdanění. Nebyly tak využity stavové ukazatele obsažené v rozvahách. Indikátory byly

porovnávají mezi dvěma po sobě jdoucími účetními obdobími. Vzhledem k tomu, že šlo o roky 2007 a 2008, lze předpokládat, že vzájemné porovnání těchto dvou účetních období prokáže nižší agregované hodnoty některých sledovaných ukazatelů v roce 2008, neboť v jeho průběhu se v České republice začaly plně projevovat příznaky celosvětové finanční a posléze hospodářské krize.

Územně byly agregované hodnoty vybraných indikátorů průmyslových podniků v kraji Vysočina členěny do úrovně okresů. Okresní města tvoří v polycentrické struktuře území Vysočiny přirozená spádová střediska, kterým se ostatní centra správních obvodů obcí s rozšířenou působností v kraji nemohou svým významem rovnat. Srovnávání na nižší než okresní

úrovni by tak znamenalo značné zkrácení závěrů analýzy, a to i z hlediska omezeného počtu subjektů vstupujících do hodnocení.

Celkově byly využity účetní závěrky 119 podniků se sto a více zaměstnanci, což činilo 80 % ze všech podniků se sídlem v kraji, které zaměstnávají více než 99 osob. Absolutně bylo nejvíce (27) subjektů z okresu Jihlava, nejméně z okresu Pelhřimov (21), a to i relativně (67,7 %). To, že nebyly získány účetní závěrky všech podniků se sto a více pracovníky, bylo způsobeno především neplněním zákonné povinnosti těch subjektů, které své účetní závěrky do Sbírký listin nezaložily. Dále může jít o firmy, které tuto povinnost nemají, neboť podnikají na základě jiné právní normy, než je Obchodní zákoník.

Tab. 1: Počet sledovaných průmyslových podniků se 100 a více zaměstnanci se sídlem v okresech kraje Vysočina a jejich podíl z celkového počtu průmyslových podniků se 100 a více zaměstnanci v okresech kraje Vysočina

Podniky	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
Počet	23	27	21	23	25	119
Podíl z celkového počtu v %	79,3	84,4	67,7	88,5	83,3	80,4

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Celkem bylo ve sledovaných subjektech v roce 2007 a 2008 průměrně zaměstnáno něco přes 46 tis. osob, přičemž v roce 2008 jich bylo o 177 více. K meziročnímu navýšení počtu pracovníků však došlo pouze v okresech Třebíč a Žďár nad Sázavou. Naopak v ostatních okresech kraje nastal pokles počtu zaměstnanců. Ovšem meziroční nárůsty či poklesy byly

natolik nezřetelné, že na základě takového porovnání nelze činit zásadní závěry. Naopak to svědčí o tom, že významné snižování počtu pracovníků velkých průmyslových podniků v kraji Vysočina nastalo až v roce 2009, ve kterém region dle měsíčních údajů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR vykázal značné meziroční nárůsty počtu uchazečů o zaměstnání.

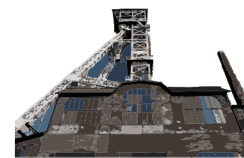
Tab. 2: Průměrný počet zaměstnanců ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina v roce 2007 a 2008

Zaměstnanci	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
2007	6 942	16 491	5 795	6 586	10 214	46 028
2008	6 787	16 363	5 763	6 787	10 505	46 205
Index 2008/2007	97,8	99,2	99,4	103,1	102,8	100,4

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb (dále jen „tržby“) představují klíčový ukazatel využití vlastních produkčních kapacit výrobních subjektů. Ne však pro porovnávání firem mezi sebou (lze jen u podniků ze stejného odvětví). Jisté, i když velmi obecné závěry (pokud nejsou sledována dílčí odvětví, jejichž meziroční změna výkonnosti se může značně lišit) je možné učinit i ze souhrnných hodnot za celý sektor průmyslu. Z následující tabulky je patrné, že v roce 2008 došlo k meziročnímu poklesu tržeb v kraji Vysočina. Ovšem ve východní části kraje (okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou) byly tržby průmyslových podniků vyšší než v roce 2007. Naopak v případě okresu Jihlava již došlo k poměrně

významnému poklesu produkce. Z detailnějšího studia výkazů zisků a ztrát vyplynulo, že za poklesem stojí především společnosti zaměřené na výrobu komponent pro automobilový průmysl. Po roce 1989 byly lokalizovány investice právě z tohoto odvětví především do krajského města, ale i do okresu Pelhřimov a Havlíčkův Brod. Naopak investiční aktivita zahraničních investorů ve východní části kraje byla méně intenzivní, a také proto zde panovala dlouhodobě z hlediska Vysočiny nadprůměrná míra registrované nezaměstnanosti. V roce 2008 však okresy Třebíč a Žďár nad Sázavou nebyly hospodářskou recesí z hlediska objemu produkce průmyslových podniků zasaženy.

Tab. 3: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb (v mil. Kč) ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina v roce 2007 a 2008

Tržby	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
2007	15 925	50 176	10 828	12 185	14 862	103 976
2008	15 111	44 386	10 704	12 398	18 430	101 029
Index 2008/2007	94,9	88,5	98,9	101,7	124,0	97,2

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Účetní přidaná hodnota je rozdílem mezi výkony a výkonovou spotřebou (součet nákladů vynaložených na spotřebované nákupy materiálu, energií a služeb). Část z této přidané hodnoty plyne do rukou zaměstnanců jako plat za pracovní výkon, část do rukou státu ve formě daní různého druhu, část do rukou poskytovatelů úvěru jako úroky a část do rukou společníků jako výnos, který se odráží ve výši hospodářského výsledku. Vysoká účetní přidaná hodnota je předpokladem rozvoje a dlouhodobého zisku podniku, a tak tento poměrně

jednoduchý indikátor velmi věrně odráží ekonomickou výkonnost daného subjektu.

Účetní přidaná hodnota ve 119 sledovaných firmách mezi roky 2007 a 2008 v souhrnu poměrně výrazně klesla. Ale stejně jako u tržeb tomu tak nebylo v okresech Třebíč a Žďár nad Sázavou. Na druhou stranu byl výrazný pokles zaznamenán v okrese Jihlava, i když tento okres vytváří zhruba polovinu účetní přidané hodnoty průmyslu celého kraje. Pokles byl výrazný opět hlavně u výrobců komponent pro automobilový průmysl.

Tab. 4: Účetní přidaná hodnota (v mil. Kč) ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina v roce 2007 a 2008

ÚPD	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
2007	3 563	16 691	3 218	3 590	4 980	32 041
2008	3 383	13 568	3 099	3 771	5 484	29 306
Index 2008/2007	94,9	81,3	96,3	105,0	110,1	91,5

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

V roce 2008 meziročně poklesla velmi dramaticky ziskovost průmyslových firem v kraji Vysočina. Pokles zisku po zdanění byl evidován ve všech okresech kraje, přičemž v každém z nich v různé míře. Zisk po zdanění nemá takovou vypovídací hodnotu o výkonnosti firem

jako účetní přidaná hodnota, protože jeho výše může být do značné míry ovlivněna účetními operacemi firem. Ale přesto lze z jejího poklesu vyvodit, že průmysl a rovněž celá ekonomika kraje Vysočina v roce 2008 vstoupila do velmi složitého období.

Tab. 5: Zisk po zdanění (v mil. Kč) ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina v roce 2007 a 2008

Zisk	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina
2007	545	5 201	1 173	655	622	8 195
2008	198	2 880	733	548	461	4 820
Index 2008/2007	36,3	55,4	62,5	83,7	74,1	58,8

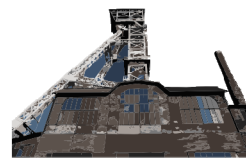
Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Pro srovnávání výkonnosti průmyslových odvětví i celých regionů navzájem i s průměrem ČR mohou být využity poměrné ukazatele. Za tímto účelem se základní indikátory přepočítávají na průměrný počet zaměstnanců.

To vše lze činit i s agregovanými hodnotami za vybrané administrativní jednotky. Pro příklad jsou zde uvedeny následující dvě tabulky.

Tab. 6: Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb na zaměstnance (v tis. Kč) ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 2007 a 2008

Tržby/zam.	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina	ČR
2007	2 294	3 043	1 869	1 850	1 455	2 259	3 124
2008	2 226	2 713	1 857	1 827	1 754	2 187	3 170

Index 2008/2007	97,0	89,2	99,4	98,8	120,5	96,8	101,5
------------------------	------	------	------	------	-------	------	-------

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Tab. 7: Účetní přidaná hodnota na zaměstnance (v tis. Kč) ve sledovaném souboru průmyslových podniků se sídlem v okresech kraje Vysočina a v ČR v roce 2007 a 2008

ÚPD/zam.	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou	Vysočina	ČR
2007	513	1 012	555	545	488	696	777
2008	498	829	538	556	522	634	778
Index 2008/2007	97,1	81,9	96,8	101,9	107,1	91,1	100,1

Zdroj dat: účetní závěrky sledovaných podniků, vlastní výpočty

Geografický výzkum často využívá metod jiných vědních disciplín. Ekonomické a regionální geografii se studiem ekonomických indikátorů firem otevírá velký prostor pro hodnocení jednotlivých oborů národního hospodářství a ekonomické úrovně regionů až do úrovně okresů či velkých měst.

V České republice je schvalována řada programových a strategických dokumentů pro kraje nebo i menší administrativní jednotky, jako jsou např. města. Programy rozvoje regionů by se měly opírat mj. také o finanční analýzu hospodaření ekonomických subjektů působících v území. Ta by měla být důležitým podkladem pro zpracování SWOT analýzy hospodářství dotčeného území. Finanční analýza je však podmíněna vybudováním databáze vybraných finančních ukazatelů za jednotlivé firmy, což představuje poměrně náročný úkol.

Použitá zdroje

NEUMAIEROVÁ, I. – NEUMAIER, I. (2002): Výkonnost a tržní hodnota firmy. GRADA Publishing, Praha, 216 s.

KISLINGEROVÁ, E. – HNILICA, J. (2008): Finanční analýza krok za krokem. C. H. Beck, Praha, 135 s.

KISLINGEROVÁ, E. (2010): Podnik v časech krize. GRADA Publishing, Praha, 206 s.

TOUŠEK, V. – PALCROVÁ, Š. – ŘEŘIČHA, R. (2004): Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v Brně v roce 2002. Magistrát města Brna, Brno, 50 s.

TOUŠEK, V. – ŘEŘIČHA, M. – ŘEŘIČHA, R. (2007): Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2005. kraj Vysočina, Jihlava, 56 s.

KONEČNÝ, O. – OSMAN, R. (2008): Hospodaření průmyslových podniků se sídlem v kraji Vysočina v roce 2006. kraj Vysočina, Jihlava, 71 s.

Adresa autora:

Mgr. Václav Novák, Ph.D.
Katedra Regionálního a lokálního rozvoje
Fakulty sociálně ekonomické Univerzity Jana Evangelisty Purkyně
Moskevská 54
400 96 Ústí nad Labem
vaclavn@email.cz